ምዕራፍ ፬ ፤

ከዐፄ ይኩኖ አምላክ እስከ ዘመነ መሣፍንት

በይኩኖ አምላክ ዘመነ መንግሥት 55* የመጣ ጳጳስ አልነበረም ። እንዲያውም ቀደም ብሎ ለአቡነ ተክለ ሃይማኖት ዲቁና የሰጧቸው አቡነ (ጌ) ቄርሎስ ከ፩ሺህ፪፻፶ ዓ.ም. ገደማ ጀምሮ ከሞቱ ተቋርጦ ነበር ። ዐፄ ይኩኖ አምላክ ጳጳስ ለማስመጣት ከግብፅ ሡልጣን ከሩቅና አዲስ ባይባር ጋር በየመኑ ሡልጣን በሐምዳኒድ በኩል ከ፩ሺህ፪፻፷፩ ዓ. ም. ጀምረው ይጻጻፉ ነበር ። ነገር ግን በይፋት በኩል ያለውን የአዳል እስላሞች ንቅናቄ በመደገፍ ሡልጣኑ ጳጳስ ተሹሞ እንዲመጣ አልፈቀደም ። እንዲያውም በግብፅና በኢትዮጵያ መካከል የነበረውን የፖለቲካ ግንኙነት ሳይቀር አቋረጠ ። ገድለ ተክለ ሃይማኖት እንደሚለው—አቡነ ተክለ ሃይማኖት አረማውያንን አስተምረውና አጥምቀው ቀድሰው ለማቁረብ ጽላትና ሜሮን አጥተው ተቸግረው ወደ እግዚአብሔር ቢጸልዩ አረማዊው ንጉሥ መተሎሜ ያረከሰውን ጽላት ባርከው እንዲቀድሱበት ከእግዚአብሔር መታዘዛቸውንና በዚሁም ቅጽበት የጵጵስናውን ሥልጣን በተአምራት ከእግዚአብሔር መቀበላቸውን ሲገልጽ፣—«በሊቃነ ጳጳሳት እንደሚሾሙ ሌሎች ጳጳሳት ሳይሆን አንተን ግን እኔው ሾምሁህ» አላቸው ይላል ። በኋላም አቡነ ዮሐንስ የሚባሉ ጳጳስ ከግብጽ መጥተው ለአቡነ ተክለ ሃይማኖት በግማሽ ኢትዮጵያ ጳጳስ እንዲሆኑ መፍቀዳቸውን ይኸው ገድለ ተክለ ሃይማኖት ይገልጣል። ሌሎች ባለታሪኮች ደግሞ ጳጳስ እንዲላክለት ወደ ግብፅ የላከው መልእክት ባለመሳካቱ ተናዶ፣—አፄ ይኩኖ አምላክ በኢየሩሳሌም

---

55. ፩ሺህ፪፻፷—፩ሺህ፪፻፸፫ ።

ትዮጵያ ንጉሥ አፄ ሰይፈ—አርዕድ የሚያስፈራራ መልእክት ስለ ላኩበትና በኢትዮጵያ በንግድ ሥራ ይተዳደሩ የነበሩ እስላም ግብ ጻውያንን ሰብስበው ስላሠሩ ሊቀ ጳጳሱ እንዲፈቱ ተደረገ ። ታሪከ ነገሥቱ ግን አፄ ሰይፈ—አርዕድ አቡነ ማርቆስን ለማስፈታት ላዕ ላይ ግብፅ ድረስ ዘምተዋል ይላል ። 59*

በዚሁ በ፲፬ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በአፄ ዳዊት ዘመነ መን ግሥት ጌታ የተሰቀለበት ግማደ መስቀል ከፋይ ወደ ኢትዮጵያ መምጣቱ ይተረካል ። ስለ አመጣጡም ሁለት የታሪክ ምንጭ አለው ። ከነዚህም አንዱ በሀገራችን የሚተረከው ዐፄ ዳዊት ራሳቸው ግብጽ ድረስ ዘምተው ከዚያ ይዘውት መጡ ይላል ። ነገር ግን አፄ ዳዊት ግብጽ አልተሻገሩም ፤ ቢሔዱም መስቀሉ አለ የሚ ባለው በኢየሩሳሌም ስለሆነ ከግብፅ አመጡት ማለት ያስቸግራል ። ሁለተኛው ታሪክ ደግሞ፡—የአፄ ዳዊት አያት አፄ ሰይፈ—አርዕድ የግብፅን ሡልጣኖች በኃይል ይጋኙቸው ስለነበር እነሱም ክርስቲያ ኖችን ያሰቃዩ ነበር ። ይህ አለመግባባት እንዲወገድና የግብጽ ክር ስቲያኖችም ዕረፍት እንዲያገኙ በማሰብ በአባ ማርቆስ የሊቀ ጵጵ ስና ዘመን የኢየሩሳሌሙ ፓትሪያርክ አባ ዮሐንስ መሪ ሁነው ከእ ስክንድርያም አባ ቄርሎስ (የአሕናስ ኤጲስ ቆጶስ) እና አባ ማዕ ምር የተባሉ ሊቅ ወደ ኢትዮጵያ መጡ ። በዚህ ጊዜ አፄ ሰይፈ— አርዕድ አርፈው የልጃቸው ልጅ አፄ ዳዊት ነግሠው ነበር ። እነዚህ መልእክተኞች በግብፅ ሡልጣኖችና በኢትዮጵያ የክርስቲያን መንግ ሥት መካከል የነበረውን አለመግባባት አስወግደው ወደሀገራቸው ከተመለሱ በኋላ አፄ ዳዊት በነበራቸው መንፈሳዊ ቅንዓት ዕሌኒ ንግሥት አስቆፍራ ካስወጣችው የጌታ ግማደ መስቀል ከፍለው እንዲልኩላቸው ለገጸ በረከት የሚሆን ብዙ ወርቅና አልማዝ አስ ጭነው ወደ ኢየሩሳሌም ላኩ ። ፓትሪያርኩም የመስቀሉን ክፋይ የአክሊለ ሦኩንም ሉቃስ የሣለውን ምስለ ፍቁር ወልዳ ጨምረው ላኩላቸው ። መልእክተኞቹም ይኸን ተቀብለው የሰናርን በረሀ

59. ስንክሳር—ጥቅምት ፲፱ ቀን ፤

አቋርጠው ወደ ኢትዮጵያ ከመግባታቸው በፊት አፄ ዳዊት የክብር አቀባበል ሊያደርጉላቸው ሲሔዱ የተቀመጡባት ባዝራ ጥላ ቸው መሞታቸውን ይተርካል ። «ወሀሎ ትእምርተ ስብረት ውስተ ግንባሩ እስከ ይእዜ በደሴተ ዳጋ» እንዲል ። ያም ሆነ ይህ የጌታ ግማደ መስቀል ከፋይ ወደ ኢትዮጵያ መጥቷል ። መስቀሉ ወደ ኢትዮጵያ የገባው መስከረም አሥር ቀን ነው ። የተቀጸል ጽጌ በዓልም የተጀመረው ያን ጊዜ ነው ይባላል ። መስቀሉ አሁን የሚ ገኘው በወሎ ክፍለ ሀገር በግሼን አምባ (ደብረ ከርቤ) ተቀብሮ ነው ።

የቤተ ክርስቲያናችንን ስነ—ጽሑፍና ኪነ—ጥበብ ያስፋፉት፣ አምልኮ ጣኦትን ከምድረ ኢትዮጵያ ጨርሶ ለማጥፋት የታገሉት አፄ ዘርዐ ያዕቆብ ናቸው ። ዐፄ ዘርዐ ያዕቆብ የነገሡት በ፲፬፻፳፮—፷፰ ዓ.ም. ነው ። ከዚህም ሌላ በዘመናቸው ዜና መዋዕላቸው እንደሚለው ደቂቀ እስጢፋ የሚባሉ 60* ለእመቤታችንና ለቅዱስ መስቀል ስግደት አይገባም የሚሉ መናፍቃን እንደ ተነሱ ይጽፋል። ይኸው ዜና መዋዕል እንደሚለው እነዚህን መናፍቃን ንጉሡ ባሉ በት ሊቃውንቱ ተከራክረው ረቷቸው ። ከዚህ በኋላ እነ ደቂቀ እስ ጢፋኖስ ለፍርድ ወደ ንጉሡ ቀረቡ ። ንጉሡም ፍርዳቸውን ከምዕ መናን እንዲቀበሉ የተሰበሰቡትን ምዕመናን ጠየቁ ። ሁሉም በሞት ቅጣት እንዲቀጡ በየነባቸው ። በመጨረሻም አፍንጫቸውን ተፎን ነው ምላሳቸውን ተቆርጠው ፣ በደንጊያ ተወግረው የካቲት ሁለት ቀን ሞቱ ፤ በ፴፰ኛው ቀን መጋቢት ፲ ቀን የመስቀል ዕለት በዚያ ቦታ ብርሃን ወርዶ ታየ ። ስለዚህም ይህችን ቦታ ደብረ ብርሃን ብለው ሰየሟት ። ይህ ቦታ በሸዋ ክፍለ ሀገር በተጉለትና ቡልጋ አውራጃ የሚገኘው ደብረ ብርሃን ሥላሴ ሳይሆን አይቀርም ። ድር ጊቱም የተፈጸመው (በ፲፬፻፵፬—፲፬፻፵፭) ገደማ ነው ።

በዚሁ ክፍለ ዘመን በአፄ ዘርዐ ያዕቆብ ዘመነ መንግሥት በ፲፬፻፴—፲፬፻፴፩ በ<u>ፍሎሬንስ</u> 61* በተደረገው የዓለም አብያተ ክር

---

60. ስያሜው ከምን እንደመጣ አላውቀውም ፤

61. <u>በግእዝ ፤ ፍሎርንጳ</u>፤ የኢጣሊያ ከተማ ናት፤

ስቲያናት ጉባኤ በኢየሩሳሌም ከኢትዮጵያ ገዳማት አበ ምኔት ከአባ
ኒቆዲሞስ የተላኩ ኢትዮጵያውያን መነኮሳት ወደ ጉባኤው ተልከ
ዋል ። የጉባኤው ዓላማ፡— የቱርክ እስላሞች እየተበራቱ አይለው
የክርስቲያን አገሮችን ሁሉ ስለያዙ ክርስቲያኖች በመካከላቸው
ያለውን ልዩነት አስወግደው የጋራ ጠላታቸው የሆነውን ወራሪ እስ
ላም ለመቋቋም ነበር ። ነገር ግን በጉባኤው ላይ የምሥራቅና የም
ዕራብ አብያተ ክርስቲያኖች ስላልተስማሙ ጉባኤው ወደ ተጠበ
ቀው ስምምነት ሳይደርስ ተበትኗል ። አንዳንድ የሮማ ካቶሊክ ቤተ
ክርስቲያን ታሪክ ጸሐፊዎች፡—እንደነ አባ ኩልቦ ያሉ አፄ ዘርዓ
ያዕቆብ ራሳቸው ጉባኤውን በሊቀ መንበርነት ለመሩት የሮማው
ፓፓ ኤውጂንዮስ ፬ኛ ጽፈውላቸው ነበር ። በኢየሩሳሌም የኢትዮ
ጵያ ገዳማት አበ ምኔት አባ ኒቆዲሞስን ወደ ጉባኤው እንዲ
ሔዱ አዘዋቸዋል ብለው ጽፈዋል ። ነገር ግን እነ አባ ኩልቦ
በካቶሊካዊት እምነታቸው በሮማዊ ትውፊታቸው የሮማውን
ፓፓ ክብር ለማጋነን፡—የኢትዮጵያ ንጉሥ አፄ ዘርዓ ያዕቆብ ከዚያ
ጊዜ ጀምሮ ይጽፉላቸው ነበር ለማለት ነው እንጅ ዐፄ ዘርዓ ያዕ
ቆብ ደብዳቤም አልጻፉ ፣ መልእክተኛም አልላኩ ። በኢየሩሳሌም
የኢትዮጵያ ገዳማት አበ ምኔት አባ ኒቆዲሞስ ግን ቤተ ክርስቲያና
ቸውን የሚወክሉ መነኮሳት በማኅበር አስመርጠው ልከዋል ፤
ይህም ራሳቸው ለሮማው ሊቀ ጳጳስ በጻፉት ደብዳቤ ይታወቃል ።
አባ ኒቆዲሞስ ለሮማው ፓፓ የጻፉት እንዲህ የሚል ነበር ።
«እኔ እንዳልመጣ በእስላሞቹ ዘንድ ይታወቃል ብየ ስለ ፈራሁ በጥ
ቅምት ፲፬ ቀን ደብዳቤ አስይዤ ልጆቼን ልኬያቸዋለሁና ለፋሲካ
ተመልሰው ወደኔ እንዲመጡልኝ ፤ ከመጡም በኋላ ሁኔታውን ሁሉ
እንዲነግሩ ወደ ኢትዮጵያ ንጉሥ ይሔዳሉ ። የክርስቶስን በጎች
ለመጠበቅ በቅዱስ ጴጥሮስ መንበር ስለ ተቀመጥህ የጀመርኸውን
አሳብ ፈጽመው ፤ ክርስቲያን ሁሉ አንድ ከሆነ እግዚአብሔር እስ
ላሞቹን ከኢየሩሳሌም ከተቀደሰችዋ ምድር አውጥቶ ይበትናቸዋል ።
ፈረንጅ ወደ ሀገራችን ለመሔድና ለመመለስ በጣም አደገኛ ይሆን
በታል ። እኛን ግን በትንሽ ጦር ብዙውን በሚያሸንፈው በንጉ
ሣችን ብርታት ምንም ያህል አያስቸግሩንም ። ወዳንተ መልእክ

ተኛ መላኩን የእስክንድርያው ሊቀ ጳጳሳችንና እስላሞቹ አያው ቁም ።» 62*

በዐፄ ዘርዓ ያዕቆብ ዘመነ መንግሥት የተፈጸመው ማንኛውም ድርጊት እንደ ሌሎቹ ነገሥታት በዜና መዋዕላቸው ተመዝግቧል ። እዚህ ላይ ደግሞ ተንትኖ ለማቅረብ ቦታው ስላልሆነ ቤተ ክርስቲ ያን ነክ የሆነውን ብቻ ተመልክተናል ።

ከዚህ ሁሉ ጉዞዋ በኋላ የቤተ ክርስቲያናችንን ታሪክ ብዙ የለዋወጠው በአፄ ልብነድንግል ዘመነ መንግሥት የተፈጸመው የ፲፭ ዓመት የግራኝ ወረራ ነው። 63* ሙሉ ታሪኩ በኢትዮጵያ ታሪክ በየቦታውና በየቋንቋው ተጽፎ ይገኛል ። ያንን መመልከት በቂ ነው ። ለመግቢያ ያህል ግን በዚያ ዘመን አካባቢ ከኢትዮጵያ ውጭ የነበረውን ሁኔታ እንመለከታለን ።

ቁስጥንጥንያ በሞንጎልያና በቱርክ እስላሞች ከተያዘችበትና 64* የመላዋ ታናሽ እስያ ክርስቲያኖች በእስላሞች ቁጥጥር ሥር ከዋሉ በኋላ የሞንጎልያና የቱርክ እስላሞች ከሃይማኖት ወንድሞቻ ቸው ከዐረብ እስላሞች ጋር ኃይላቸውን አስተባበሩ ። የወረራው ተግባርም እየተስፋፋ ሔደ ። መላዋ ሰሜን አፍሪቃ እና የአውሮፓ ደቡብ ግሪክ ፣ ስፔይን ፣ አልባንያ ፣ ቡልጋሪያ ፣ ሩማንያና ፣ ዩጎ ዝላቢያ እነዚህ ሁሉ የቱርክ ግዛቶች ሆኑ ። ይህ ሁሉ ሲሆን የክ ርስቲያን አገር የሆነችው ኢትዮጵያ አልተደፈረችም ነበር ። ይህም የሆነበት ምክንያት ኢትዮጵያ ተራራማ አገር ስለሆነች ለውጭ ወራሪ ስለማትመች ነው ። ነገር ግን እዚሁ በኢትዮጵያ ወሰን ላይ የተወለደው ግራኝ መሐመድ ፤—በስመ እስላም ከቱርክ ባለ ሥል ጣኖች ጋር እየተላላከ የኢትዮጵያን ክርስቲያን ሕዝብ ለመደምሰስና ሀገሪቱንም ለቱርክ ለማስረከብ ተነሣሣ ። ይህ አድማ በቤተ መን

62. ሄኒሪክ ቼሩሊ ገጽ ፻፶፫—፻፶፬ ፤
63. ፲፭፳፯—፭፶፪
64. ፲፬፶፫

ግሥት እንደ ተሰማ ባለ ሥልጣኖቹ ወደ ክርስቲያን አገሮች ርዳታ ለመጠየቅ ሳይልኩ አልቀሩም ። ነገር ግን ርዳታውን የተጠየቁት አገሮች ካቶሊኮች ስለሆኑና ፡—ኢትዮጵያም የሮማ ካቶሊክን እም ነትና ሥርዓት ስላልተቀበለች ርዳታው ዘገየ ። በመካከሉም ግራኝ መሐመድ ከቱርክ እየተላላከ ያመጣውን መሣሪያና በድብቅ ያሠለ ጠነውን ወታደር አሰልፎ ኢትዮጵያን መውረር ጀመረ ። ፲፭ ዓመት ሙሉ ባለማቋረጥ በኢትዮጵያ ላይ የቱርክ ጥይት ነደደ ። ከዮዲት ወረራ ተርፈው የቀሩትና ከርሷም በኋላ የተተከሉት የክርስቲያን ቅርሶች በግራኝ ወረራ ጨርሰው ወደሙ ። በወርቅ በብር የተሠሩ ገዳማት በእሳት ተለበለቡ ፤ ለምሳሌ ፡—የወረኢሉ መካነ ሥላሴ ገዳም ፥ በደብረ ሊባኖስ የአቡነ ተክለ ሃይማኖት ገዳምና ሌሎችም በሺህ የሚቆጠሩ ገዳማትና አድባራት እንዳልነበሩ ሆኑ ። ካህናቱና መነኮሳቱም ገዳማቸው ሲቃጠል ሲያዩ በደም ፍላት እሳቱ ውስጥ እየገቡ አረው አለቁ ። የሃይማኖት መጻሕፍትና የታሪክ ሰነዶች የእሳት ራት ሆኑ ። ከሞት የተረፉ ምዕመናንም በሰይፍ እየተገደዱ የእስልምናን ሃይማኖት እንዲቀበሉ ተደረጉ ።

ከላይ እንደገለጥነው የግራኝ ወረራ በብዙ መጻሕፍት ስለ ተጻፈ ኢትዮጵያዊ የሆነ ሁሉ ያንን ማንበብ ይገባዋል ። እዚህ ላይ ግን የግራኝ ወረራ በቤተ ክርስቲያንና በምዕመናን ሕይወት ላይ ያደ ረሰውን ጉድለት እንመልከት ።—

ሀ. የቤተ ክህነት የሙያ ደረጃ ዝቅ ማለት ፤
ለ. ያለ ካህን ፈቃድ ማግባት (ዕቁባት ማስቀመጥ) ፤
ሐ. በሆነ ባልሆነው ሚስት ከባሏ ፤ ባል ከሚስቱ መፋታት
መ. ከብዙ ሴቶች ብዙ ልጆች መውለድ ፤

ባጠቃላይም ምዕመናን በቤተ ክርስቲያን የሚፈጸመውን ምሥ ጢራዊ ተሳትፎ ፡— ማለት ንስሐንና ቁርባንን ተክሊልን እየረሱት መሔዳቸው ግራኝ መሐመድ ጥሎት በሔደው እስላማዊ ልምድ ተስበው ነው ። ብዙ የክርስቲያን ቦታዎችም ከግራኝ ወረራ በኋላ ስማቸው ተፋልሶ ቀርቷል ። ለምሳሌ ፡— በባሌ በአቡነ አኖሬዎስ

የተከለ ሃይማኖት ደቀ መዝሙር ስም ይጠራ የነበረው ቦታ ዛሬ « ኑራ ሁሴን » እየተባለ ይጠራል ። ምንም እንኳ በክርስትና እምነት የሚከለክል ባይኖር በኢትዮጵያ ርጥብ ሥጋ መብላት የተ ጀመረው ከግራኝ በኋላ ነው ። ይህም የሆነበት ምክንያት ምዕመ ናኑ በዉያኔነት በዱር በገደል ሲንከራተቱ በነበሩበት ጊዜ ብዙ እህል ስለማያገኙ ቀለባቸው አውሬ እያደኑ ብቻ ነበር ። የአውሬውን ሥጋ ለመጥበስ ደግሞ ጠላት ጢሱንና ሽታውን እየተከተለ መጥቶ እን ዳይመታቸው ጥሬውን ይበሉት ነበር ። የእስላም ዜና መዋዕል በመ ዘገበው ፥ — በግራኝ ወረራ መላው ክርስቲያኖች ሰልመው ነበር ይላል ። የኢትዮጵያ ክብረ ነገሥት ደግሞ ፥— በወረራው ጊዜ ሃይማኖታቸውን ጠብቀው የኖሩ ኢትዮጵያውያን ከአሥር አንድ ብቻ ነበሩ ይላል ። 65* ነገር ግን በተከታታይ እንደምናየው ከግራኝ ወረራ በማከታተል የተደረገውን የላቲኖች የተንኰል መልእክተኞች 66* ሙከራ በመቃወም በዝተው የተነሱ የምዕመናንና ሊቃውንት ብዛት ክብረ ነገሥቱም ሆነ የእስላሙ ዜና መዋዕል ያቀረቡትን ያስ ተባብላል ። የወረራው ኃይል ተሸንፎ በተወገደ ጊዜ የጠፉባትን ምዕመናን ፈልጋ ለማግኘትና ወደ ሕጽኗም ለመመለስ ቤተ ክር ስቲያን ብዙ ደክማለች ድካሟም በከንቱ አልቀረም ። ብዙ ዎቹ ተመልሰዋል ። የደብረ ሊባኖሱ እጨጌ እንባቆም ፈርቶ ወደ እስልምና የገባውን ክርስቲያን ሁሉ መጽሐፈ ቄድር እየተደገመ ጸበል እንዲረጭና ወደ ሃይማኖቱ እንዲመለስ አድርገው ብዙው ተመልሷል ። መጽሐፈ ቄድርን የጻፉም ራሳቸው ናቸው ። የግራኝ ወረራ በተፈጸመበት ጊዜ የነበሩት የኢትዮጵያ ንጉሥ አፄ ልብነ ድንግል በስደት እንዳሉ ድባሩአ በሚባለው ቦታ አረፉ ። ልጃቸው አፄ ገላውዴዎስ ነገሡ በርሳቸው ዘመነ መንግሥት የካቲት ፳፭ ቀን (፲፭፻፴፭) ዓ. ም. ግራኝ ተገደለ ። ግራኝ ከሞተ በኋላ በኢትጵያና በፖርቱጋል መካከል ይላላክ የነበ

---

6. J. Spencer Trimingham, Islam in Ethiopia, (Oxford 1952) P.88.

66 ኢየሱሳውያን ።

ረው ቤርሙዴዝ ለአፄ ገላውዴዎስ ጥያቄ አቀረበ ። ግራኝን ለመ
ውጋት ከፖርቱጋል መንግሥት ርዳታ በተጠየቀ ጊዜ አባትዎ ፥—
ከአገራቸው ቆርሰው ለፖርቱጋል ሊሰጡ ከግብፅ ጳጳስ ማስመጣታ
ችሁም ቀርቶ ከሮማ ለማስመጣት ፤ በመላዋ ኢትዮጵያ የሮማ ካቶ
ሊክ ሃይማኖት ብሔራዊ እንዲሆን ቃል ገብተውልኝ ነበርና ይህ
መፈጸም አለበት ። እኔም የመጀመሪያው አቡን ልሁን አላቸው ።
እርሳቸው ግን ለፖርቱጋል መንግሥትም ሆነ ለሮማ የሃይማኖት
ባለ ሥልጣኖች አባታቸው የገቡት ቃል ኪዳን ምን ዓይነት እንደ
ሆነ አላወቁም ። ስለዚህም ለተደረገልን ርዳታ የገንዘብ ስጦታ እና
ደርጋለን እንጅ ኢትዮጵያን ቆርሰን አንሰጥም ። የሮማ ካቶሊክ ሃይ
ማኖት በኢትዮጵያ ብሔራዊ ሃይማኖት ይሁን ብለን አናውጅም
አሉ ። ቤርሙዴዝ በዚህ ጊዜ ተናደደ ፤ ከንጉሡም ተጣላ ፤ ክርክ
ሩና ጠቡ በሁለቱ መካከል ብቻ አልቀረም ያን ጊዜ በጣም የታ
ወቁት ሊቃውንት እነ አባ ዝክሬና እነ አባ ጳውሊ አዲስ ከእስክ
ንድርያ ተሹመው የመጡት ጳጳስ አቡነ ዮሴፍም በወንድማማችነት
የተደረገ ርዳታ ስለሆነ ፤ ንጉሡ እንዳሉት ወርቅና ብር እንጅ ኢት
ዮጵያ ተቆርሳ ለፖርቱጋል አትሰጥም ፤ ሃይማኖታችንንም አንለው
ጥም ብለው ከቤርሙዴዝ ጋር ተከራከሩ ። ቤርሙዴዝም በንዴት
ወደ ሀገሩ ተመልሶ የሆነውን ሁሉ ለፖርቱጋል ቤተ መንግሥትና
ለባቲካን ቤተ ክህነት አቀረበ ።

የሮማው ፓፓ ጳውሎስ ፫ኛ እና የፖርቱጋሉ ንጉሥ ቤርሙ
ዴዝ ባቀረበው መግለጫ ላይ ተወያይተው እንደገና ሌሎች ሚሲ
ዮናውያንን ወደ ኢትዮጵያ ለመላክ ተስማሙ ። ነገር ግን ይህ ከመ
ሆኑ በፊት ከሚላኩት ሚሲዮናውያን የኢትዮጵያን ባህልና ቋንቋ
ለማስተማር «የኢትዮጵያ ኰሌጅ» የሚባል ትምህርት ቤት በባ
ቲካን የቅዱስ እስጢፋኖስ ቤተ ክርስቲያን አጠገብ ተከፈተ ። በዚህ
ት/ቤት ለመጀመሪያ የሠለጠኑት ዣን ኦኔዝ ባሬዮ ፤ አንድሬ ኦቪ
ዮዶ ፤ ሚልኪዎሬ ካርኔሮ ናቸው ። እነዚህም ከሌሎች አሥር ሚሲ
ዮናች ጋር ሁነው ወደ ኢትዮጵያ መጥተው የካቶሊክን ሃይማኖት
(ዶግማ) እንዲያስፋፉ ተላኩ እነዚህም ለሮማ ካቶሊክ ቤተ ክርስ
ቲያን ክብር እንደ ጦር ወታደር ሁነው የሚያገለግሉ ኢየሱሳውያን

የሚባሉት ክፍሎች ናቸው ። ከነዚህም ውስጥ አንዱ የመጀመሪያው የኢትዮጵያ ፓትሪያርክ ፤ ሌሎች ደግሞ ኢኢስ ቆጶሳት ተብለው ነበር ። ነገር ግን ፓትሪያርክ የተባለው ሕንድ አገር ሲደርስ ሞተና በምትኩ አንድርያ አቢያዶ ፓትሪያርክ ተባለ ።

በዚህ ጊዜ የኢትዮጵያ ሊቃውንት ከጳጳሳቸው ከአቡነ ዮሴፍ ጋር ሁነው ከሚሲዮናውያኑ ጋር ክርክር ገጠሙ ፤ ሚሲዮናቹም ለጊዜው የተሸነፉ መስለው ከክርክሩ ሸንጎ ዘወር አሉ ። ዐፄ ገላውዴዎስ ከሞቱ በኋላ በወንድማቸው በዐፄ ሚናስ ዘመነ መንግሥት እነዚሁ ሚሲዮናውያን ክርክራቸውን ቀጠሉ ። ሕዝቡና ካህናቱም ያለ ማቋረጥ ተቃውሞውን ያቀርብ ነበር ። ንጉሡ አቢያዶን አስ ጠርተው ሁለተኛ የሮማን ባህልና ሃይማኖት እንዳይሰብክ ከለከሉት። እሱም በዚህ የተነሣ በዐፄ ሚናስ ላይ የስም ማጥፋት ዘመቻ ያካ ሒድ ጀመር ። እንዲያውም ከእስላሞች ጋር በምስጢር እየተገናኘ ዐፄ ሚናስ የሚገደሉበትንና የኢትዮጵያ ክርስቲያኖች የሚያዙበት የተንኰል ወጥመድ ሲያጠምድ ይውል ነበር ። 67. በዚህ ስለ ተነቃ በት ከግብር አበሮቹ ጋር በግዞት ቤት እንዲቆይ ተደረገ ። ከዚያም አምልጠው በኢትዮጵያ ዙሪያ ሰፍረው ከነበሩ ከኢትዮጵያ ጠላቶች ከቱርኮች ጋር ተቀላቀሉ ። ንጉሡ ይህን ሲሰሙ ከቱርክ ጋር ተዋ ግተው ሚሲዮናውያኑን ለመግረክ ዘመቱ ፤ ነገር ግን ይህን ለማድ ረግ ስላልቻሉ ተመለሱ ።

ሚሲዮናቹ ግን አሁንም ኢትዮጵያን ወደ ሮማዊ ሥርዓት ለማ ስገባት ተስፋ አልቆረጡም ። ይህንንም ወደፊት እንመለከተዋለን።

ዐፄ ሚናስ ከሞቱ በኋላ በዐፄ ሠርፀ ድንግል ዘመነ መንግሥት 68. ይኸው አንድርያ ለፖርቱጋል መንግሥት ሌላ አሳብ አቀረበ ፤ ይህም እንደሚከተለው ነበር ። የፖርቱጋል ጦር ኃይል እንዲመጣና የኢ ትዮጵያን የባሕር በር እንዲይዝ ይህ አድራጐት የፖርቱጋልን መን ግሥትና ሕዝብ ከመጥቀሙም በላይ ኢትዮጵያውያን የላቲንን ባህል

67. Archdole A. King. The rites of Eastern Christiandom.
6 . ፩፶፻፷፰—፩፶፻፹፱

እንዲቀበሉ ያስገድዳቸዋል የሚል ነበር ። ነገር ግን የፖርቱጋል መንግሥት የእንድርያስ ምክር የማያዋጣው መሆኑን ስለ ተረዳው ሀሳቡን አልተቀበለውም ። ይልቁንም ክርስቲያኑን ሕዝብ እርስ በርሱ ከማጫረስ የክርስቶስን ስም ወዳልሰሙ አሕዛብ ወደ ጃፓንና ቻይና ሔዶ ቢያስተምር የሚጠቅም መሆኑን ለእንድርያስ ተነገረው።

በዐፄ ዘድንግል ዘመነ መንግሥት 69 ። በአማራ በኩል (ሳይንት) እኔ ክርስቶስ ነኝ የሚል ሐሳዊ መሲሕ ተነሥቶ ነበር ። የዚህ ሰው እናቱ መርዓተ ወንጌል ትባላለች ። አባቱ ግን አይታወቅም ። ጌታ ክርስቶስ ያደረገውን በማስመሰል ፲፪ የሐሰት ሐዋርያት ፸፪ የሐሰት አርድዕት ፣ ፴፮ የሐሰት ቅዱሳት አንስት (ሴቶች) መርጦ ትምህርቱን ያሰራጭ ጀመር ። ንጉሡ ይህን ሰምተው ወታደር ልከው አስያዙት ፣ በዚህ ጊዜ ጭፍሮቹ ሁሉ ተበታተኑ፤እሱም ወደ ንጉሡ ፊት ቀርቦ ቢጠየቅ አዎ ፣ እኔ ክርስቶስ ነኝ ፣ ከድንግል ማርያም ተወልጄ ሞቼ ተነሥቼ ወደ ሰማይም ዐርጌ ነበር ። ከቤተ እሥራኤል በመወለዴ እሥራኤል ያልሆኑት ሁሉ ባዕድ አደረገን እንዳ ይሉኝ አሁን ደግሞ ከቤተ አሕዛብ ከምትሆን ከመርዐተ ወንጌል ተወለድኩ አላቸው ። እርሳቸውም ፡— « ሰይጣን በሰው እያደረ እንዴት ይጫወትብናል » ብለው በመገረም በሰይፍ እንዲቀጣ አደ ረጉ ።

በኒሁ በዐፄ ዘድንግል ዘመነ መንግሥት 70 ። በአባ ጴጥሮስ ፖኤዝ (Poez) የሚመሩ ሌሎች ላቲኖች መጡ ። ወዲያው እንደመጣ ወደ ቤተ መንግሥት ገባ ወጣ ስላበዛ ዐፄ ዘድንግል ወደ ካቶሊክነት ገብ ተዋል እየተባሉ በሕዝቡና በካህናቱ ዘንድ ይታሙ ነበር ። ሐሜት ብቻ ሳይሆን ካቶሊኮቹና ኦርቶዶክሶቹ እርሳቸው ባሉበት ግራና ቀኝ ሲከራከሩ ለካቶሊኮቹ ያደሉ ነበር ይሏቸዋል ። በሚሲዮኖቹ አግባቢነት ከሮማው ፓፓ ቀሌምንጦስ ፰ኛ እና ከእስፓኙ ንጉሥ ከፊልጶስ ፫ኛ ጋር የወዳጅነት መስመር ዘረጉ ። የካህናቱ እና የምዕመናኑ

69. ፲፭፻፺፮—፲፭፻፺፯
70. ፲፭፻፺፮

የተቃውሞ ድምፅ እየበረከተ ስለሔደ ለዘድንግል እንዳትገዙ ሲሉ ጳጳሱ አቡነ ጴጥሮስ አወገዙ ይባላል ። በዚሁ ምክንያት ዐፄ ዘድንግል ከገዛ መኳንንቶቻቸው ጋር ተዋግተው ሞቱ ።

ኢየሱሳውያን የሚባሉት ካቶሊኮች ተንኰል ውስጥ ውስጡን ሲሔድ ቆይቶ ፤ በይፋ የተከሠተው በዐፄ ሱስንዮስ ዘመነ መንግሥት ነው ። 71* ጴጥሮስ ፓኤዝ እንደ አንድርያ አቢያዶ ግትር ሳይሆን በጣም ፈሊጠኛ ነበር ። የሀገሪቱን የአምልኮት ማቅረቢያ ቋንቋ ግዕዝ ተምሮ ይሰብክ ፤ ይቀድስ ነበር ። ወደ ንጉሡም እየቀረበ የሮማ ካቶሊክን እምነት ቢቀበሉ የፖርቱጋል መንግሥት የጦር መሣሪያ ያስታጥቀዎታል እያለ ይሰብካቸው ነበር ። በዚህ ንጉተው ካቶሊኮች ቤተ ክርስቲያናቸውን የሚሠሩበት ቦታ ሰጧቸው ። በዚሁ በጴጥሮስ ፓኤዝ እጅ ለእስፓኝና ለፖርቱጋል ንጉሥ ለዶን ፊልጵስና ለሮማው ፓፓ ለጳውሎስ ፭ኛ ደብዳቤ ላኩ ። ደብዳቤው የጦር መሣሪያ መጠየቂያ ሲሆን በውስጡ የሮማ ካቶሊክን ሃይማኖት (ዶግማ) መደገፋቸውን የሚገልጥ ሳይሆን አይቀርም ።

ዐፄ ሱስንዮስ የሮማ ካቶሊክን ቤተ ክርስቲያን እንደደገፉና ወደነሱም እንደ ተሳቡ ስላወቁ የሱሳውያን የተባሉት የሮማ ካቶሊክ ሚሲዮናውያን በዋና ዋና መናኸሪያቸው በፍሬሞና (ትግሬ) በጐርጐራ (ደምቢያ) በየቤቱ በየገበያውና በየልቅሶው እየዞሩ የካቶሊክን ሃይማኖት ለማስፋፋት ይጥሩ ነበር ። ምንም እንኳ የሮማ ካቶሊክን ደገፉ እየተባሉ ቢታሙ ለሰባት ዓመታት ያህል በይፋ አል ተጠመቁም ። በ፲፮፻፲፬ ዓ.ም. በጴጥሮስ ፓኤዝ እጅ ከነቤተሰቦቻቸው በሮማ ካቶሊክ ሥርዓት ተጠምቀው ካቶሊክነታቸውን አስታወቁ ። በዚህ ዓመት ጴጥሮስ ፓሬኤዝ ጐራጐራ ላይ ሞተ ። በዚህ ጊዜ አልፎንሱ ሜንዴዝ የተባለው የእስፓኝ ተወላጅ በሮማው ፓፓ በጎርጎርዮስ ፲፭ኛ እጅ 72* በሊዝቦን ተቀብቶ በየካቲት ወር ፲፮፻፲፱

71. ፲፭፻፺፯—፲፮፻፴፪
72. ፲፮፻፲፭—፳፫

ዓ.ም. የኢትዮጵያ ፓትሪያርክ ተብሎ ተሰየመ ። ረዳት የሚሆኑት ሁለት ኤጲስ ቆጶሳትም አብረውት ተሾሙ ። አንዱ ኢትዮጵያ ሳይገባ በሕንድ የፖርቱጋል ቅኝ ግዛት ወደ ነበረችው ወደ ጐዋ (GOA) ሒዶ ሞተ።አልፎንሱና ሌላው ኤጲስ ቆጶስ ፲፰ ቀሳውስት አስ ከትለው ትግሬ ውስጥ ፍሬሞና ወደምትባለው ቦታ ሰኔ ፳፩ ቀን ፲፭፻፶፯ ዓ.ም. ደረሱ ። 73 *በ፲፮፻፳፮ ዓ.ም. ንጉሡ ዐፄ ሱስንዮስ ለሮማው ፓፓ ለኡርባን ፰ኛ ለሮማ መንበር ታማኝ መሆናቸውን የሚገልጽ ጽሑፍ ላኩ ። በዚሁ ዓመተ ምሕረት የካቲት ፲፩ ቀን የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን በሮም ሥር እንድትተዳደር የሚል አዋጅ ከሱስንዮስ ቤተ መንግሥት ታወጀ ። አዲሱ ፓትሪያርክም ከረዳት ኤጲስ ቆጶሱና ከ፲፰ቱ ካህናት ጋር ሁና የኢትዮጵያውያንን ባህልና ሥርዓት በማጣጣልና በማቋሸሽ የሮማውያንን ግን በማጋነንና በማከባበር አዲስ የፕሮፓጋንዳ ለውጥ አወጁ ።

ሱስንዮስና አልፎንሱ በመተባበር ኢትዮጵያውያን ክርስቲያኖች እንደገና እንዲጠመቁ ፤ ካህናቱ እንደገና እንዲካኑ ፤ አብያተ ክርስ ቲያናቱም እንደገና በሮማውያን እንዲባረኩ ፤ በውስጣቸውም ያለው በምሥራቃውያን ሥርዓት ተሣለው የቀለም ሥዕል ቀርቶ በሮማ ውያን ከደንጊያ የተጠረበ (የተቀረጸ ምስል) እንዲቆም የሮማውያን የቅዳሴ ሥርዓትና የቀን መቁጠሪያ (የጐርጐርዮስ ባሕረ ሀሳብ) በኢትዮጵያ እንዲሠራበት ፤ አርብና ረቡዕ መጾሙ ቀርቶ ቅዳሜ እንዲጾም የቅዳሚም ሰንበትነት እንዲሻር ፤ የሚል ሕግ አወጡ ። ወደ ካቶሊክ እምነት ያልገባና ይህንንም ሕግ ያላከበረ የአካል ቅጣት ይፈጸምበታል የሚል አዋጅ እንዲታወጅ አልፎንሱ ለንጉሡ አቀ ረበ ። ንጉሡም በዚሁ ተስማሙ ። አልፎንሱና ንጉሡ ከመሰሎቻ ቸው ጋር የካቶሊክን ሃይማኖት ለማስፋፋት ሲጥሩ ጳጳሱ አቡነ ስምዖን ደግሞ ለኦርቶዶክስ ሃይማኖት ተቆርቋሪ የሆኑትን ይዘው ከንጉሡ ጋር ጦርነት ከፈቱ ጦር፤ ቱንም ለማጠንከር የአባቶቻችንን ኦርቶዶክስ ሃይማኖት ንጉሡ ለውጠዋልና እርሳቸውን የተከተለ

73. ፍሬሞና ማይጉዓዕ

ወጉዝ ከመ አርዮስ ብለው አወገዙ ፤ በጦርነቱም ከጳጳሱ ጋር ሁነው
አዝማች የነበሩት ዮልዮስና አባ ዲዮስቆርስ ከብዙ ካህናት ጋር በቀ
ይት ተመትተው ወደቁ ። አቡነ ስምዖን በዚህ ጊዜ መስቀላቸውን
ጨብጠው በጀግንነት የሃይማኖት ልጆቻቸውን በማደፋፈር ላይ እን
ዳሉ በጦር ተወግተው ሞቱ ። በጦርነቱ ላይ ግን ድሉ የዐፄ ሱስ
ንዮስ ሆነ ።

ከዚያም በኋላ በንዴት ፤— የኢትዮጵያ ቅዱሳን አፅም ካረፈ
በት እየወጣ ይቃጠል ጀመር ። ብዙ ካህናት መነኩሳትና ምዕመ
ናን ልጅ ጋዋቂ ሳይባል የተዋሕዶ ሃይማኖት ልጅ የሆነ ሁሉ እየ
ተመረመሩና እየተጠየቁ ብዙ ሥቃይ ተፈጸመባቸው ።

ከጐጃም ፤ ከቤጌምድር ፤ ከትግሬና ከላስታ ሰማዕትነት እያ
ምልጥሁ እያሉ መጥተው በሱስንዮስ አደባባይ ከ፰ ሺህ በላይ ሕዝብ
ረገፈ ። በዚህም የተነሣ ለሰባት ዓመታት ያህል በኢትዮጵያ የሃይ
ማኖት ጦርነት ተደረገ ። ንጉሡም በኃይል ጦርነቱን ለማቆም
ሽቅብ ቁልቁል በማለት ደከሙ ። ልጆቻው አቤቶ ፋሲልም ምንም
እንኳ በጦርነቱ ከአባታቸው ጐን መሠለፋቸው ቢያጠራጥርም
የርስ በርስ መተላለቁ ሁኔታ እያሳዘናቸው ነገሩን እንዲያበርዱት
አባታቸውን ከመምከር አልቦዘኑም ።

ዐፄ ሱስንዮስ በነገሡ በ፳፯ኛው ዓመት ታመው እንደቢታቸው
ተዘጋ ፤ በዚህ ጊዜ ልጃቸው አቤቶ ፋሲል ደንግጠው —፤ እግዚአ
ብሔር ይሀን ደዌ በአባቴ ላይ ያመጣባቸው የክርስቲያናችን ደም
በከንቱ ስላፈሰሱ ተቀይሞ ነው በማለት ፤ አባቴ እንደቢታቸው ተዘ
ግቶ ከፉኛ ታመዋልና አትርሱኝ እኔም ያዘዛችሁኝን ሁሉ እፈጽማ
ለሁ ብለው ወደየገዳማቱና አድባራቱ መልእክት አስተላለፉ ። ያን
ጊዜ በጣም ዝነኛ የነበሩት ባሕታዊ የማኅበረ ሥላሴው አባ ዓምደ
ሥላሴ ነበሩ ። የገዳማቸውን መነኮሳት አስከትለው ዐፄ ሱስንዮስ
ታመው ወደ ነበሩበት ወደ ደንቀዝ መጡ ። ሦስት ሱባኤ በጸሎት
በምሕላ ቆይተው ጸበል አጠመቋቸው በዚህ ጊዜ የተዘጋ እንደበ
ታቸው ተፈታ ። በዚህ ጊዜ ለልጃቸው ለአቤቶ ፋሲል « የእስክ
ንድርያ ሃይማኖት ትመለስ ፤ የሮም ሃይማኖት ትርከስ ፤ ፋሲል ይን

ገሥ ብለህ አዋጅ አናግር » አሏቸው ። አዋጁ ታወጀ ፤ ሕዝቡም ተደሰተ ። የኢትዮጵያ አድባራትና ገዳማት የደስታ ደወል ድምፅ አሰሙ ፤ በየዋሻው በየበረሃው አልፎንሱ ያሳደደው መምህራንና መነኩሳት መጽሐፎቻቸውን ፤ ታቦቶቻቸውን እየያዙ ወደየቦታቸው ተመለሱ ። በኢየሱሳውያን ካቶሊኮች ተታለው ከቤተ ክርስቲያናቸው የተለዩ ኢትዮጵያውያን ሁሉ ንስሐ እየገቡ ወደ ቤተ ክርስቲያናቸው እንዲመለሱ ተፈቀደላቸው ።

ዐፄ ሱስንዮስም ብዙ አልቆዩም በነገሡ በ፳፰ኛው ዓመታቸው ሞቱ ፤ ልጃቸው ዐፄ ፋሲል በመንገሣቸው ሕዝቡ የተደሰተውን ያህል በሱስንዮስም መሞት ደስታው የበለጠ ሆነ ። ይህ ሁሉ ሲሆን የደም ሰው አልፎንሱ ግን አሁንም ደንቀዝ ተቀምጧል ።

የፋሲል መንግሥት ሲደላደል በእጨጌ በትረ ጊዮርጊስ መሪነት ከአልፎንሱ ሜንዴዝ ጋር ለመከራከር ሊቃውንቱ ፈቃድ ጠየቁ ከሊቅ እስከ ደቂቅ በጐንደር ጉባኤ ተደረገ ። የተዋሕዶዎቹ አፈ ጉባኤ እጨጌ በትረ ጊዮርጊስ ነበሩ ። አልፎንሱ ሜንዴዝም ከወገኖቹ ጋር ሁኖ ለክርክር ቀረቡ ። ጥያቄውን የጀመረው ራሱ አልፎንሱ ሜንዴዝ ነው ። የመጀመሪያው ጥያቄ እንዲህ የሚል ነበር ።

ጥያቄ ፡— አልፎንሱ ሜንዴዝ ፤

« የአብ የባሕርይ ልጁ ሞተ የሚለው ገጸ ንባብ ከምን ይገኛል

መልስ ፡— እጨጌ በትረ ጊዮርጊስ ፤

«ጠላቶቹ ስንሆን እግዚአብሔር በልጁ ሞት አዳነን» ይልብሀል ጳውሎስ ሮሜ ፭ ቁ. ፲ መልሱ ትክክለኛ ስለሆነ አላከራከረም ፤

ሁለተኛ ጥያቄ ፡— አልፎንሱ ሜንዴዝ ፤

የእግዚአብሔር ፊቱ ወዴት ነው ፤

መልስ ፡— እጨጌ በትረ ጊዮርጊስ ፤

በዚህ ጊዜ መብራት አስበርተው በጉባኤው መካከል አድርገው ፡— የዚህ መብራት ፊቱ ወዴት ነው ? ብለው ጠየቁት ይባ

ላል ። እሱ ግን መልስ አልሰጠም ። መልሱን ራሳቸው መለሱ ፤ የዚህ መብራት ገጽ በዚህ በኩል ብቻ ነው እንደማይባል የእግዚ አብሔርም ፊት በዓለም ሁሉ ምሉዕ ነው አሉት ። ይልቁንም የእ ግዚአብሔር ፊት በክፉ አድራጊዎች ዘንድ ነው የሚለውን የዳዊት መዝሙር በመጥቀስ አልፎንሱ በኀደኞቻቸው ላይ ያደረሰው ግፍ እናዶአቸው ስለ ነበር ፊቱን በጥፊ አሉት ይባላል ። በዚህ ጊዜ የጎንደር ሊቅ ፤—

ረከብናሁ ለበትር ዘያደክማ ለሮሜ ፤
ጽሩበ በንባብ ወቅሩጸ በትርጓሜ ።

ብሎ ደስታውን በቅኔ ገለጠ ይባላል ። በዚህ ጊዜ ዐፄ ፋሲል አል ፎንሱ ከሀገር ለማስወጣት ስለ ፈለጉ የፈጸማቸውን ድርጊቶች ሁሉ በፖርቱጋል ለካቶሊኮች ፓትሪያርክ ምክንያቱን ሁሉ ገልጠው ጻፉ ። «የመጡት ሰዎች የሃይማኖት ሰዎች እንደመሆናቸው መጠን ምንም የረዱን ነገር የለም ፤ ያደረጉት ነገር ቢኖር በአባቴ ዘመነ መንግሥት እንዳልተጠመቅን ቆጥረውን እንደገና እናጥምቃችሁ አሉን ፤ ካህና ቶቻችንን ዲያቆናቶቻችንን እንደገና እንካን አሉ ፤ በቤተ መቅደሳችን በእንጨት የተሠራውን የእኛን መንበር አቃጥለው የራሳቸውን የድ ንጊያ መንበር አቆሙ ፤ በእኛ ቀሳውስት የተባረከውን እንዳልተባ ረከ በመቁጠር እንደ ርኩስ ዕቃ በእሳት አቃጠሏቸው ።

የተደረገውን ሁሉ በይቅርታ ለማለፍ የማይቻል ስለሆነ ከእንግዲህ ወዲህ የሚደረገው ውይይት ፍሬ የሌለው ነው ። ሕዝበ ክርስቲያኑ ብዙ ሥቃይ ተፈጽሞበታልና ። ከዚህ በኋላ አልፎንሱ ሚንዴዝን ይህ ሁሉ ደም የፈሰሰ በናንተ ምክንያት ነውና ከነተከታዮችህ ከሀ ገሬ ውጡልኝ አሉት ። እነሱም ከጎንደር ወጥተው በትግሬ ፍሬ ሞና በምትባል ቦታ ተደብቀው ሰነበቱ ። በፍሬሞና መደበቃቸውን ዐፄ ፋሲል ሰምተው ባስቸኳይ በምጥዋ በኩል ከኢትዮጵያ እንዲ ያስወጡት ወታደሮችን ላኩ እነሱም ከፍሬሞና መጥተው በምጥዋ

74. (Job Luodlphus, Op. cit., p. 364) (J. Spencer, Islam in Ethiopia, Oxford 1952, p. 99).

በኩል ከኢትዮጵያ ለመውጣት መረብን ተሻግረው ከባሕር ነጋሽ ዮሐንስ አካን ዘንድ ሰነበቱ ። ክብረ ነገሥታችን እንደሚለው አልፎንሱ አሞኛል ብሎ እዚያ ተኝቶ ከጐንደር ተከትለውት መጥተው ለነበሩት ሁለት ኢትዮጵያውያን የቅብዐትንና የጸጋን እምነት አስተማራቸው ። በዚህ ጊዜ በኢትዮጵያ ሁለት እሾህ ተክየባታለሁ አለ ይባላል ። ቅባዐትና ጸጋ ከሮማ ካቶሊክ ባህል ጋር እንዴት እንደሚዛመዱ ወደፊት እንገልጣለን ።

አልፎንሱ ሜንዴዝ ከኢትዮጵያ ወጥቶ ያን ጊዜ የፖርቱጋል ግዛት ወደ ነበረችው ወደ ሕንድ ሔዶ ሕንድ በደረሰ ጊዜም በዘመኑ የካቶሊክ ኃያል መንግሥት ወደ ነበረው ወደ እስፓኝ ንጉሥ መልእክት ላከ።«ኢትዮጵያን ወደ ላቲን ባህል ለመለወጥ አስቀድሞ ሀገሪቱን በጦር ኃይል መያዝ ያስፈልጋል ፤ አለዚያ ግን ድካማችን ሁሉ ፍሬ አላስገኝም» ብሎ የተደረገውን ሉሉ ዘርዝር ጻፈለት ። 75.

ነገር ግን የእስፓኝ መንግሥት ኢትዮጵያን በጦር ኃይል ለመውረር ባይቃጣም ፤ ጉዳዩ እንዲጠና ወደ ቫቲካን ተላለፈ ። በቫቲካን ተመንቶ እንደገና የፈረንሣይ ካፑቺኖችን ለመላክ ምልመላ ተጀመረ። ይህንንም ዐፄ ፋሲል ሰምተው ያለኔ ፈቃድ ማንንም የውጭ አገር ሰው ወደ ኢትዮጵያ እንዳታሳልፉብኝ ሲሉ በምጥዋ ዙሪያ ሰፍረው ከነበሩ የቱኦኪን ፓሻዎች ጋር ስምምነት አደረጉ ። ስለዚህም ለጥቂት ጊዜ የካቶሊኮች ጉዞ ጥቂት ጋብ አለ ።

ዐፄ ፋሲል በሃይማኖት አሳብዐ የሚመጣ ማንኛውንም ኃይል ከቤተ ክርስቲያን ጐን ሁነው የተከላከሉት ስለ ሁለት ዋና ዋና ምክንያቶች ነው ። አንደኛ በተዋሕዶ ሃይማኖት የሚያምኑ የቤተ ክርስቲያን አባል እንደመሆናቸው መጠን ሃይማኖታቸው ስለሚያስገድዳቸው ነው ። ሁለተኛው ግን ከርሳቸው በፊት የነበሩ አባታቸው ወደ ባዕድ ሃይማኖት በመግባታቸው ሕዝቡን እስከ መከፋፈል ደረጃ አድርሶት ስለ ነበር ፤ ሕዝብ እንዳይከፋፈል ሀገር እንዳ

75. cf. C. Beuari R.A.S.O., Vol. XIII (1913) letters nos. 13 and 23 to the king of Spain; Job Ludoiphus, Op. cit. (p. 265).

ይቆረስ በነበራቸው ብሔራዊ ስሜት ነው ።[76] ኢትዮጵያ ያን ጊዜ እንደ ፋሲል ያለ ፣ እንደ ገላውዴዎስ ያለ መሪ ባይኖራት ፣ እንደ ዛሬ ሮዴሺያና ደቡብ አፍሪካ ሁና ትቀር ነበር ።

አልፎንሱ በሐማሴን አሞኛል ብሎ ተኝቶ በድብቅ የቅብዐትና የጸጋን ሃይማኖት ያስተማራቸው ሰዎች ኤዎስጣቴዎስ ዘሳንኪ ጊዮርጊስ (ጐጃም) ፣ ቁረንጭ መናፍቅ ተክለ ሃይማኖት (ዘሸዋ) ናቸው ። የቅበዐትን ባህል ያስተማረው ለኤዎስጣቴዎስ ነው ። የጸጋን ባህል ለተክለ ሃይማኖት ነው ። ቅብዐትና ጸጋ በንባብ እንጂ በምሥጢር አንድ ናቸው ። የሮማ ካቶሊክ ሁለት ባሕርይ ዘውግ ናቸው ። የያንዳንዳቸውን ዶግማ በቦታው እንገልጸዋለን ። በተዋሕዶዎች እና በሮማ ካቶሊኮች መካከል በተደረገው ጦርነት ፡— የተዋሕዶዎች የጦር አበጋዝ ሁነው የዋሉት ብፁዕ አቡነ ስምዖን በጦር ተወግተው ከሞቱ በኋላ አንድ ቀሳጢ ግብጻዊ ጳጳስ ነኝ ብሎ መጥቶ ሲቀስጥ ቆይቶ በኋላ ጓደኛው ቀሳጢነቱን ነግሮበት በደቅ ታሥር ይኖር ነበር ። ኋላ ግን ዐፄ ፋሲል ወደ ግብፅ ተላልከው አቡነ ማርቆስ የተባሉትን ጳጳስ አስመጡ ። የቅበዐትና የጸጋ ሃይማኖትም እንደ ሰደድ እሳት ውስጥ ውስጡን ተያይዞ ስለ ነበረ ፣ አዲሱ ጳጳስ እንደ መጡ ቅብዐቶች ከተዋሕዶዎች ጋር እንከራከር ቀን ይቀጠርልን ብለው አመለከቱ ። በዚህ ጊዜ የአልፎንሱ ንግር ደረሰ በሃይማኖት የርስ በርስ መለያየት ተጀመረ ። ንጉሡና ጳጳሱ በተገኙበት እንዲከራከሩ ተፈቀደ ። በተወሰነው ቀን የቅብዐቶች ተወካይ ዘኢየሱስ የተባለ ሰውና የተዋሕዶዎች ተወካይ አዳም ዘእምፍራዝ ክርክር ገጠሙ ። በመጨረሻም የተዋሕዶዎች ተወካይ አዳም ዘእምፍራዝ አሸነፈና ጉባኤው አበቃ ። ነገር ግን የሚሲዮናች እርስ በርስ አለያይተው ዘወር ለማለትና ኋላም እነሱ የዘሩት ልዩነት ወንድማማች ሲጋደሉ ለመሣቅ ከተመቸም አስታራቂ መስሎ ገብቶ አገርን ለመያዝ ስለሆነ ፣ ከገላውዴዎስ ዘመነ መንግሥት ጀምሮ ባንድነት ሁነው ከውጭ የመጣ የሃይማኖትም ሆነ የሀገር

76. J. Spencer Islam in Ethiopia, Oxford 1952 (p. 100).

ጠላታቸውን ድል ሲያደርጉ የኖሩ ኢትዮጵያውያን እዚህ ላይ በአልፎንሱ ተንኰል በተመረዙ ሁለት ሰዎች ስብከት መለያየታቸውና ርስ በርስ ደም መፋሰሳቸው ያሳዝናል ። በቤተ መንግሥትም በየጊዜው የሚነግሡ ነገሥታት አንዱን አንዱ ሲደግፍ አንዱን አንዱ ሲነቅፍ ከባድ ችግር ተፈጥሮ ነበር ፤ ለምሳሌ በዐፄ ዮሐንስ ቀዳማዊ (አዕላፍ ሰገድ) ዘመነ መንግሥት በቅባቶችና በተዋሕዶዎች መካከል ተነሥቶ በነበረው ክርክር ንጉሡን ወዳንድ ወገን አደሉ በመባል አሳምፏቸው ነበር ።

ዐፄ ዮሐንስ ቀዳማዊ ወዲያው እንደ ነገሡ ቅብዐቶችና ጸጎች አንድ ወገን ሁነው ከተዋሕዶዎች ጋር እንድንከራከር ይፈቀድልን ብለው ጠየቁ ። ጉባኤው ተፈቀደ ፤ ጉባኤው በተደረገበት ዕለት የጥያቄው ቅድሚያ ለተዋሕዶዎች ተሰጠ ። የተዋሕዶዎቹ ተወካይ ቅብዐቶችና ጸጎች አንድ ወገን ሁነው እንደ መጡበት አውቆ አስቀጋሪ ጥያቄ ጠየቃቸው ።—

<u>ጥያቄ</u> ፦ የተዋሕዶዎች ተወካይ ፤ ሃይማኖት አንዲት ናት ወይስ ሁለት ?

<u>የቅባቶችና</u> <u>የጸጐች</u> ተወካይ ግን ሁለት ብል ጳውሎስ ሃይማኖት አንዲት ናት ብሏልና ያስረታኛል ፤ አንዲት ናት ብል ቅብዐትና ጸጋ ተባብረናልና የናንተ ሃይማኖት ሁለት ነው ብሎ ይረታኛል ብሎ ደንግጦ ዝም አለ ። በዚህ ጊዜ ንጉሡ ጣልቃ ገብተው ይህን ተውና ሌላ ጥያቄ ጠይቅ አሉት እሱም ንጉሡ እንዳደሉበት ተሰምቶት ቀን ይሰጠኝ አለ ። ስምንት ቀን ተሰጠው እነዚያም ንጉሡ ያደረጉላቸውን ድጋፍ በመግለጥ በየመንገዱ ዳር ፦ « ዛሬ ንጉሡ ለኛ ባያደሉ ተረትተን ነበር » እያሉ በደስታ ወደየቤታቸው ሔዱ የተዋሕዶዎቹ ተወካይ ግን ዳኛ በማጣቱ ተናዶ ተማሪዎቹን ሰብስቦ አገሩ አክሱም ነበር ፤ ወደ አክሱም ሔደ ይባላል ። በዚያ ጊዜ የነበሩ ሊቃውንት ሃይማኖታቸውን የሚመሠክሩት በቅኔያቸው ነበር መናፍቃንንም በቅኔ ይገሥጿቸው ነበር ። ለምሳሌ የሮማን የሁለት ፀሀርይ እምነት ሲነቅፉ ፦ ሊቃውንት ከተቀኟቸው ፤

ቃለ እምነ ሥጋ
በአፍአ ፈለጡ ውሉደ ሮሜ
ዘንተኒ ልማደ ዘአፍአ (ዘሮሜ) ከመ ኢንግበር ልማደ
ዋሕደና ክልኤቱ በታቦር ተግህደ
ዘሰገደሂ ለቃል እንዘ ይሬሲ አሐደ
ለሥጋ ሰገደ ኅበ ሰገደ
ባዕደ አብ እስመ ኢወለደ
ወድንግል ኢወለደት ባዕደ ።

በዚሁ ዓይነት የሮማ ሃይማኖት ቅርንጫፍ የሆኑትን ቅብዐቶችንም ይገሥጿቸው ነበር ።

የተዋሕዶ ሊቅ ቅብዐቶችን ሲነቅፍ የተቀኘው ፤—

መንበረ ኪሩባዊ
እመ በቅብዐት ወረሰ ፍሬ ክርሥኪ ዕጹብ
ዘወርቀ ድንጋሌ ማርያም መሶብ
እስመ ከማሁ ኩልነ ሱቱፋነ ቅብዓት ሕዝብ
እስፍንተ ያገምር መንበሩ ለአብ
ወእስፍንተ ይጸውር ኪሩብ ። ይህንና ይህን የመሳሰለ ቅኔ ይቀኙ ነበር ። የቅብዐቶችና የጸጐች አዲስ ትምህርት ሆነ ተብሎ ለማለያየት የተተከለ እሾህ ስለሆነ በጥቂት ጊዜ ውስጥ ካህናትን ብቻ ሳይሆን ሕዝቡን ከመንግሥት ፣ መንግሥትንም ከሕዝቡ ግለ ያየቱን ቀጠለ ።

ኢዮስጣቴዎስ በሀገሩ በጐጃም ቅብዐትን አስፋፍቶ ስለነበር የጐጃም ባላባቶችና ከሊቃውንቱም ብዙዎቹ ቅብዐቶች ነበሩ ። በጐንደርና በሸዋም ቁረንጭ መናፍቅ ተከለ ሃይማኖት የጸጋን እምነት ስላስተማረ ሊቃውንቱ ሁሉ ይተማሙ ነበር ።

ከላይ እንዳየነው በቀዳማዊ ዮሐንስ ጊዜ ተሰሚነት የነበራቸው ቅባቶች ነበሩ ። በልጃቸው በአድያም ሰገድ ኢያሱ ዘመነ መንግሥትማን ወደ ቤተ መንግሥት መግቢያ አላገኙም ። የሃይማኖት ክርክርም አልተነሣም ። ከአድያም ሰገድ ኢያሱ በኋላ በዐፄ ተክለ ሃይ

ማኖት ዘመነ መንግሥት እንደገና ጉባኤ እንዲደረግ ተወሰነና ንጉሡና ጳጳሱ በተገኙበት ጉባኤ ተደረገ ። በዚህ ጉባኤ ላይ ተዋሕዶዎቹ ረቱ ፤ ጳጳሱ አቡነ ማርቆስም ከእንግዲህ ወዲህ ክርስቶስን በቅብዐት የባሕርይ ልጅ የሚለውን ሁሉ አወግዛለሁ አሉ ፤ ቅባቶች በብዛት ተስፋፍተው የነበሩ በጐጃም ስለ ነበር ለዚህ ጉባኤ ከጐጃም ወደ ጐንደር መጥተው የነበሩት ሁሉ ታሠሩ ። ከአፄ ተክለ ሃይማኖት በኋላ የነገሡት ዐፄ ቴዎፍሎስ ግን የጐጃሞችን ድጋፍ ለማግኘት ሲሉ እንደአባቶቻቸው ጉባኤ ሠርተው ክርክር ሳይሰሙ እንኳ « ክርስቶስ በቅብዓት የባሕርይ ልጅ ነው » የሚል አዋጅ አወጁ ። በዚህ ጊዜ የተዋሕዶዎች ክፍሎች ቀርበው ምነው ንጉሥ ሆይ እንደአባቶችዎ ዘመን በይፋ በጉባኤ ሳንከራከር እንዲህ ያለ አዋጅ አወጁብን ብለው ቢጠይቋቸው ጐጃሞችን ስለምወድ ነው የሚል መልስ ሰጧቸው ይባላል ። በዚህም ጊዜ ተዋሕዶዎቹ እሺ ነው ተመለሱ ። ከዚህ በኋላ የውስጥ ለውስጥ ትርምስና በንጉሡም ላይ ጥላቻ ተፈጠረ ።

በውስጥ ያለው ብጥብጥ በዚህ ሁኔታ ላይ እያለ በ፩ሺ፮፻፲፬ ዓ.ም. ላይ የነገሡት ዐፄ ዮስጦስ የጦር መሣሪያ እንዲያቀብሏቸው ሦስት የካቶሊክ ሚሲዮናችን በወልቃይት ዐይነ እግዚእ በሚባል ቦታ በድብቅ አስቀምጠው ይማከሩ ነበር ፤ እርሳቸው ከሞቱ በኋላ ምሥጢር ተገለጠ ። ሰዎቹ የመጡት አንዱ ከኦስትሪያ ፤ ሁለቱ ከሮም ነው ። ስማቸውም ሚካኤል — ሳሙኤል — ዳዊት ይባላሉ ። ዐፄ ዳዊት አብራክ ሰገድ በሺ፮፻፲፮ ዓ.ም. ሲነግሡ እነ አባ መዝሙር የተባሉ በነዚህ ሚሲዮናችና በሟቹ በዐፄ ዮስጦስ መካከል ስለ ነበረው የውስጥ ግንኙነት የተደበቀውን ምሥጢር አውጥተው የተደበቁት ሚሲዮናት ይቅረቡልን ብለው አቤት አሉ ። ጉዳዩን ለመስማት ጉባኤ ተሰበሰበ ፤ እነሱም ወደ ጉባኤው ቀርበው ሃይማኖታቸውን ቢጠየቁ ካቶሊኮች ነን አሉ ። በዚህ ጊዜ የተሰበሰቡት ሊቃውንትና የሃይማኖት ሰዎች እነዚህማ በሱስንዮስ ዘመን ብዙ ደም ያፋሰሱ አይደሉም ወይ ብለው ይሙት በቃ ፈረዱባቸው ። ወዲያው የሞት ቅጣት ተፈጸመባቸው ።

እነዚህ ሚሲዮናች ከተገደሉ በኋላ ቅባቶች ከተዋሕዶዎች ጋር
ለመከራከር ጉባኤ እንዲደረግላቸው ንጉሡን ዐፄ ዳዊትን ጠየቋቸው
የንጉሡ ቢትወደድ ዘጊዮርጊስ ራሱ ቅባት ስለ ነበር እሱ እንዲግ
ረዳቸውና እንደሚያሸንፉም ተስፋ አድርገው ነው ። ንጉሡም ጉብ
ኤው እንዲደረግ ፈቀዱ ፤ ነገር ግን በጉባኤው ላይ ለመገኘት
ስለአልፈቀዱ ቢትወደዳቸው ዘጊዮርጊስ በጉባኤው እንዲገኝ አዘዙ ።
በዚህ ጊዜ የተዋሕዶዎቹ ክፍሎች ይህ ሰው ቅባት መሆኑን ስለሚ
ያውቁ የሱን ውክልና አልተቀበሉትም ። በመካከሉ ንጉሡ ራሳቸ
ውን ከሐሜት ለማዳን ሲሉ ጉዳዩ ሃይማኖትን እንጂ አስተዳደር
የሚመለከት ስላልሆነ ወደ ንጉሥ መቅረብ የለበትም ። በጳጳሱ
በአቡነ ክሪስቶዶሉ (ገብረ ክርስቶስ) መታየት አለበት ብለው
ወደ ጳጳሱ መሩት ። ጳጳሱ ግን እንደነ አቡነ ሰምዖን ያይደሉ ፍርሀ
ትና አድር ባይነት ያጠቃቸው ሰው ስለ ነበሩ ፤ የንጉሡንና የቢ
ትወደድ ዘጊዮርጊስን ዝንባሌ ተመልክተው ፡— « ሃይማኖትዎ ምን
ድነው ? » ተብለው ቢጠየቁ « ሃይማኖቴ ተዋሕዶ ነው » በማለት
ፈንታ «ሃይማኖቴ ከኔ በፊት እንደነበሩት እንደ አባ ማርቆስና
እንደአባ ሲኖዳ ነው » ብለው መለሱ ። በዚህ ጊዜ የቅባት ወገኖች
የሆኑት በቢትወደድ ዘጊዮርጊስ አቅራቢነት ወደ ንጉሡ ቀርበው
ጳጳሱ የተናገሩትን ነገሯቸው ፤ ንጉሡም የአባ ማርቆስና የአባ ሲኖዳ
ሃይማኖት ምን ነበር አሏቸው ። እነሱም ቅባት ነዋ ! ብለው በድ
ፍረት ተናገሩ ንጉሡም እንግዲያውማ « በተዋሕዶ የባሕርይ ልጅ
የሚሉት ተረቱ ፤ በቅብዐተ መንፈስ ቅዱስ የባሕርይ አምላክ ሆነ
የሚሉት ረቱ » ብላችሁ አዋጅ ንገሩ አሉ ፤ አዋጅ ተነገረ ። የተ
ዋሕዶዎቹ ክፍሎች በጳጳሱ መልስና በንጉሡ አዋጅ አዝነው ጳጳ
ሱን እንደገና ሔደው ቢጠይቋቸው ብቻቸውን ስለ ነበሩ « ሃይማ
ኖቴ ተዋሕዶ ነው » አሏቸው ።

በዚህ መልስ ደስ ብሏቸው ወደ እጨጌው መኖሪያ ቤት አዘው
ተሰብስበው ሔደው ንሴብሖ እያሉ ሲዘምሩ ንጉሡና ቢትወደዳ
ቸው ጐንደር ወሬው ደረሳቸው ። በዚህ ጊዜ አዋጃችንን ጥሰዋል
ብለው በጣም ተናደዱ ንዴታቸውንም ለመወጣት በጐንደር አካ

ባቢ የሚኖሩ ጃዊ የሚባሉትን የእስላምና የአረማውያን ክፍሎች አስታጥቀው በእጨጌው ቤት የተሰበሰቡትን ሁሉ አንድ እንኳ ሳያተርፉ ፈጅዋቸው ። በዘመኑ የነበሩት እጨጌ ተክለ ሃይማኖትንም እግራቸውን ከከብት ጭራ ጋር አሥረው መሬት ለመሬት ራቁታቸውን እየጐተቱ አውለው ገደሏቸው ። በዚያ ጊዜ በተዋሕዶዎቹ ላይ የተፈጸመው ግፍ በአልፎንሱና በሱስንዮስ ጊዜ ከተፈፈጸመው የማያንስ ነው ። ጳጳሱም ከላይ እንደተገለጠው እንደ አባቶቻቸው ያይደሉ ፈሪና መስሎ አዳሪ ስለነበሩ በንጉሡና በቢትወደዱ ትእዛዝ እንደገና «በቅብአተ መንፈስ ቅዱስ የባህርይ አምላክ ሆነ» ብለው አወጁ ። በተዋሕዶዎቹ ሥቃይ ቅባቶቹ ከልክ ያለፈ ተደሰቱ ። ይህም የርስ በርስ ደም መፋሰስ የአልፎንሱ ሜንዴዝንና በጠቅላላውም የውጭ ሚሲዮኖችን ተንኮል ሲያስታውስ የሚኖር ነው ።

ያን ጊዜ በተፈጸመው ዕልቂት ከተደሰቱት ክፍሎች አንዱ የተቀኘው ፦

ሰላም እብል ለሰብለ እዘዞ ፀረ ቅባት

ወእጨጌሆሙኒ እጨጌነት ከሚስት

ሶበ እንቢ ለግዜር ይቤሉ ወእንቢ ለንጉሥ ዳዊት

ጃዊ ቀደደ ሆድ ሆዶሙ ወሰለቦሙ እስከ ኅንበርት

ወበእንተዝ ይቤሉ በ፯ ዓመት ግዝረት ።

የቅባቶችና የተዋሕዶዎች ክርክርና ጠብ በዚሁ ብቻ የተፈጸመ አይደለም አሁንም ወደፊት እናየዋለን ።